

Yttrande avseende aspekter kring miljö, resurshushållning och kostnadseffektivitet i Köpings kommuns ansökan om för vattenverksamhet i Mälaren, inkommen hos Mark- och miljödomstolen i Nacka den 19 maj 2017, M2878-17

Kommunen och dess konsult Sweco har gjort en tolkning av Lagen om allmänna vattentjänster 6 § som innebär att en utbyggnad av det kommunala VA-nätet är det enda godtagbara sättet att uppnå en förbättrad avloppsrening i berörda områden. Lagen är dock helt teknikneutral och dessutom har regeringen aviserat att den ska ändras före nästa års val. Däremot strider kommunens planer mot Miljöbalken, Lagen om allmänna vattentjänster 10 § och de principer som fastslås i EU:s ramdirektiv för vatten. Och inte minst strider de mot EU:s sjunde miljöhandlingsprogram.

Bakgrund

Köpings kommun har den 16 maj 2017 ansökt om tillstånd för vattenverksamhet för en sjöförlagd vatten- och avloppsledning till Mälarfjärden Galtens norra strand (som man kallar "Norra Mälärstranden") i kommunen hos Mark- och miljödomstolen och omfattar även dispens från strandskyddet och Natura 2000-prövning. Detta som "ett led i arbetet med att uppnå förbättrad vattenkvalitet i Mälaren" genom att tvångsansluta 235 glesbygdsfastigheter (varav >80 % fritidsboende och <20 % fastboende) spridda längs en sex kilometer lång kuststräcka, varav de närmaste ligger en halvmil från reningsverket i Köpings hamn. Åtta kilometer av denna totalt 22 km långa avloppsledning är tänkt att dras i Mälaren, parallellt med farleden in till Sveriges näst största insjöhamn och genom ett naturreservat. Se karta i bilaga.

Miljö- och hälsoaspekter

Kommunen har alltså för avsikt att begära dispens från strandskyddet och Natura 2000-prövning. Man vill dra avloppsledningen rakt genom ett naturreservat som sträcker sig 1,5 km längs inloppet till Köpings hamn, från farleden mitt i inloppet till cirka 50 meter in på land där en vall utgör gräns mellan våtmark och åkermark, och som dessutom skyddas enligt två EU-direktiv, nämligen fågeldirektivet och art- och habitatdirektivet, inom ramen för Natura 2000.

Lagstiftningen förbjuder uttryckligen just den typ av ingrepp i naturreservat som kommunen planerar. Enligt Miljöbalken (7 kap 28 a §) *"får tillstånd för verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom Natura 2000-områden lämnas endast om verksamheten eller åtgärden ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter eller åtgärder inte kan skada den livsmiljö eller de livsmiljöer i området som avses att skyddas."* *"Tillstånd kan ändå meddelas efter det att regeringen lämnat sin tillåtelse, under förutsättning att det saknas alternativa lösningar."* Länsstyrelsen fattade också beslut om att verksamheten antas medföra betydande miljöpåverkan 2017-04-03. Samtidigt har alternativa lösningar inte ens studerats, även om sådana bevisligen finns.

Ett avloppsledningssystem på 22 km dimensionerat för 300 fastigheter, men där bara ett 40-tal (13 %) är bebodda året runt, kommer att kräva ständig genomspolning av färskvatten för att uppnå nödvändig cirkulation och hindra stopp och gasbildning. Detta innebär dels att volymen avloppsvatten åtminstone fördubblas, dels ett oerhört slöseri med färskvatten, jämfört med dagens situation eller med alternativa lokala lösningar. Hela regionen präglas också av en tilltagande brist på färskvatten, där t.ex. Örebro kommun har infört bevattningsförbud inför sommaren. Enligt Lagen om allmänna vattentjänster 10 § skall *"en allmän va-anläggning ordnas och drivas så att den uppfyller de krav som kan ställas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön och med hänsyn till intresset av en god hushållning med naturresurser."*

Utöver ingreppen i sjön och längs stranden kommer utbyggnaden att medföra stora ingrepp i naturen på land då 14 km ledningar ska grävas ner i en terräng som kommer att kräva omfattande sprängningsarbeten. Fritidshusområdena är nämligen till stor del belägna i en klippig miljö som rent geologiskt närmast påminner om Stockholms skärgård, och som man därmed planerar att spränga sönder. Fyra pumpstationer ska förläggas på land och totalt planeras sju gränssnitt mellan sjöförlagda respektive landförlagda ledningar. Alla anläggningsarbeten kommer att ske på mark som omfattas av det allmänna strandskyddet, och samtliga 14 km landförlagda ledningar kommer att grävas/sprängas ner på sådan mark. Dessutom ska alla fastighetsägare förbereda för installation av en s.k. LTA-pump som kräver att en grop på mer än två meters djup anläggs på varje tomt, mellan huset och anslutningspunkten, vilket i de flesta fall kommer att kräva sprängning i urberget. Resultatet blir alltså hundratals spränghål som irreparabla sår i naturen.

I Köpings hamn har det under många årtionden bedrivits industriverksamhet. Giftutsläpp från t.ex. Salpeterverkens konstgödsselfabrik har ansamlats i bottensedimenten, både i hamnen och dess inlopp. Dessa kommer att röras om i samband med anläggningsarbetet, varmed olika miljögifter kommer att frigöras.

Samtidigt planerar man att framöver muddra hela farleden genom Galten och i hamnområdet för att öka kapaciteten i Köpings hamn. I samma syfte aktualiseras andra anläggningsarbeten i hamnområdet. Hur detta rimmar med planerna att först förlägga en avloppsledning på eller direkt intill farledens botten framgår inte av underlaget. Detta utbyggnadsarbete kommer dessutom under överskådlig tid att medföra en betydande försämring av vattenkvaliteten i Galten och andra delar av Mälaren då man frigör stora depåer av fosfor, kväve och andra mer eller mindre miljöskadliga lämningar av mänsklig aktivitet.

En stor farled och en sjöförlagd avloppsledning, som inte är planerad att vara dubbelmantlad, och som löper parallellt är knappast heller en lyckad kombination. Det finns många exempel från andra kommuner på läckage från sjöförlagda avloppsledningar med omfattande och ibland långvariga utsläpp av helt obehandlat avloppsvatten som följd. Risken för den här typen av incidenter ökar sannolikt markant när ledningen dras längs en stor farled, som dessutom ska byggas ut.

Utöver avlopp ska även dricksvatten, som klassas som livsmedel, distribueras i samma nät. Utredningar har enligt Livsmedelverket, som är tillsynsmyndighet, visat att risken för magsjuka på grund av sämre vattenkvalitet ökar med längden av sjöförlagd ledning som vattnet transporteras i. Med tanke på de stora avstånden och på att en stor majoritet av fastigheterna utgörs av fritidshus, där vattenomsättningen under större delen av året blir liten eller i vissa delar rent av obefintlig, finns det också en betydande risk för att dricksvattnet blir otjänligt.

Driftsäkerhet och sårbarhet

Kommunens förslag är tekniskt komplicerat och av stor geografisk utbredning i förhållande till det antal fastigheter som ska betjäna. Detta faktum i sig gör systemet mycket mer sårbart än lokala lösningar. Förutom nämnda fyra större pumpstationer, krävs som sagt en LTA-pumpstation till varje ansluten fastighet, vilka samtliga drivs med el. Vid större elavbrott kommer sannolikt bräddning att ske från de större pumpstationerna, det vill säga att örenat avloppsvatten rinner rätt ut i Mälaren. Och såsom tidigare nämnts finns många exempel på läckage från sjöförlagda ledningar. Eftersom man inte planerat en dubbelmantlad ledning, ökar risken för läckage sannolikt markant.

Alternativa lösningar

Kommunen har låst sig vid en lösning som innebär enorma ingrepp i naturen, samtidigt som man helt summariskt avvisar alternativa lösningar. Men framför allt saknas jämförande miljökonsekvensanalyser, både övergripande analyser av vad ingreppen i miljön får för effekter och på detaljnivå vad gäller utsläppsnivåer från de berörda fastigheterna.

I dag finns teknik för småskalig rening som är fullt jämförbar med kommunala reningsverk. Det finns minireningsverk för såväl enstaka hushåll som för större grupper av hushåll som kan anpassas efter lokala geografiska förhållanden, och därmed minimera ingreppen i naturen. Ledningar behöver inte sprängas ner, utan man kan utnyttja självfall och dra ledningarna ovan mark där det inte går att gräva ner dem. Framför allt krävs inga långa transportledningar som kräver ett åsidosättande av naturskyddslagstiftningen och medför risk för omfattande läckage, utsläpp av orenat avloppsvatten direkt i Mälaren eller frigörande av miljögifter i bottensedimenten. Sådana lokala lösningar skulle även innebära att kostnaderna för de enskilda hushållen sänks med upp till 75 %. Köpings kommun har själva medverkat till en sådan enskild lösning för 18 hushåll i området Sjölunda-Näs, bara någon kilometer från det aktuella planområdet.

En annan alternativ lösning bygger på återvinning i ett källsorterande kretsloppssystem, något som andra kommuner - som vill gå i framkant i utvecklingen – håller på att utveckla i olika projekt tillsammans med andra aktörer, ofta lokala. 90 % av hushållens utsläpp av kväve och fosfor kommer från våra toaletter, och genom en sådan kretsloppslösning tar man tillvara på dessa näringsämnen. Fosfor är ett miljöproblem om det kommer ut i våra vattendrag, men också en naturresurs som det råder brist på i Sverige, och som vi i dag importerar.

Konventionella reningsverk är endast byggda för att reducera fosfor, BOD och i mindre mån kväve. Inte kemikalier, tungmetaller, läkemedel osv. Beroende på de kemiska strukturerna så fastnar oönskade ämnen i slammet eller följer med vattenfasen ut i recipienten. Där endast toalettvattnet samlas upp och behandlas sker ingen inblandning av annat än det som spolats ner i toaletten. Inget dagvatten, industrivatten etc. tillförs, så som är fallet till traditionella reningsverk. Studier från våtkompostbehandling av svartvatten gjorda i Södertälje visar på mycket goda resultat av nedbrytning av läkemedel. Inga studier av läkemedelsrester vid traditionella reningsverk uppvisar samma goda resultat. Marken är som recipient mycket bättre på att bryta ner läkemedel och andra organiska ämnen än vattenrecipient. I kubikmeter jord innehåller lika många nedbrytare (mikroorganismer) som i kubikkilometer (1 miljard kubikmeter) vatten (källa: SLU). Läkemedel kan också renas i minireningsverk med hjälp av en UV-brunn för ”efterpolering” med UV-ljus.

Trosa kommun i Södermanlands län, för att nämna ett exempel i Mälardalsregionen, beslutade förra sommaren att inte gå vidare med en kommunal lösning för Tofsö fritidshusområde med 171 fastigheter, varav ca 15 fastboende, utan att som huvudman tillsammans med samfälligheten genomföra dess förslag med kretslopp i fokus. Denna kretsloppslösning, som innebär att näringen återförs till åkermarken, där den faktiskt kommer ifrån, utgör ett utmärkt exempel på ett hållbart system, och har fått klartecken av länsstyrelsen i Södermanlands län. Trosa kommun kommer nu att gå vidare med samma lösning i andra delar av kommunen som inte lämpar sig för anslutning till det kommunala VA-nätet.

I Knivsta kommun i Uppsala län, för att nämna ett annat exempel i Mälardalsregionen, utvecklar ett lokalt företag med kommunens stöd ett annat kretsloppsbaserat avloppssystem. Biprodukterna är biogas och växtnäring. Projektet har även fått ekonomiskt stöd av Naturvårdsverket.

I de berörda områdena längs "Norra Mälarstranden" bor under 100 personer permanent i ett 40-tal fastigheter, medan uppskattningsvis 500 personer är fritidsboende. Det motsvarar sammanräknat cirka 200 årsboende (pe), som totalt genererar cirka 800 kg kväve (4 kg/person) och 120 kg fosfor (0,6 kg/person) per år vid sina toalettbesök.

Tabell över utsläpp och återvinning i olika lösningar för det berörda området räknat på 200 pe. Siffrorna inbegriper de cirka 10 % kväve och fosfor som kommer via BDT-vatten

	Modell för hantering av toalettavloppsvatten			
	Utan åtgärd	Kommunalt VA	Minireningsverk ⁽¹⁾	Kretslopp
Volym avloppsvatten, m ³	< 10 000	24 200	10 300	9 300-10 300
- Varav toalett	< 1 000 ⁽²⁾	2 900 ⁽³⁾	1 300	300 ⁽⁴⁾ -1 300
- Varav BDT	< 9 000	21 300 ⁽³⁾	9 000	9 000 ⁽⁵⁾
Utsläpp av kväve, kg	410 kg ⁽⁶⁾	280 kg	304 kg	54 kg
Reningsgrad	54 %	63-68 %	62 %	95 %
Utsläpp av fosfor, kg	25 kg ⁽⁶⁾	13 kg	6 kg	1 kg
Reningsgrad	81 %	90 %	95 %	99 %
BOD, reningsgrad	90 ⁽⁶⁾	90 %	99 %	99 %
Totala kostnader	-	96 -108 miljoner kr	25-50 miljoner kr	25-50 miljoner kr

⁽¹⁾ WSB Clean från Tranås Cementvarufabrik.

⁽²⁾ Den vanligaste lösningen i områdena är i dag septiktank, men det förekommer också olika torrlösningar och latrinhink. Sammantaget innebär detta att mängden avloppsvatten som genereras är mindre än för genomsnittshushåll med enbart vattentoaletter.

⁽³⁾ För att nå erforderlig cirkulation i ett utbyggt kommunalt VA-nät förutsätts att färskvatten tillförs utöver avloppsvattnet så att åtminstone halva dess kapacitet uppfylls, d.v.s. motsvarande 900 pe x 0,5 = 450 pe.

⁽⁴⁾ Med vakuuntoalett eller urinsorterande toalett.

⁽⁵⁾ Renas i markbädd med infiltration och slamavskiljare.

⁽⁶⁾ I dag har fastigheterna en rad olika lösningar för hantering av BDT-vatten, varav vissa är av nyare datum och uppfyller gällande krav, men många är gamla och gör det inte. Det gör det omöjligt att beräkna utsläpp och reningsgrad. Därför utgår siffrorna från att BDT-vattnet är helt orenat, även om det så klart inte är fallet. Däremot bryts organiska ämnen ner mycket väl i markbäddar, så det är inte problemet med dagens lösningar.

I EU:s sjunde miljöhandlingsprogram står bevarandet av vårt naturkapital i fokus. Kommande EU-lagstiftning kommer därmed att kräva kretsloppstänkande och resurshushållning. Detta borde Köpings kommun och dess konsult i projektet vara medvetna om, men så tycks inte vara fallet då man planerar att bygga ut en avloppshantering som bygger på en obsolet teknik som inom några år inte kommer att uppfylla ny lagstiftning.

Den totala investeringskostnaden från kommunens sida beräknas till 84 miljoner kronor, som kommer att tas ut av de enskilda hushållen. Detta är en uppskattning av Sweco som mycket väl kan skena iväg med tanke på områdets geografiska beskaffenhet (kuperat och mycket berg som går i dagen) och fastigheternas geografiska utbredning. Till detta kommer kostnader på mellan 12 miljoner och 24 miljoner kronor för anslutning mellan enskilda hus och förbindelsepunkter. Totalt cirka 96-108 miljoner kronor.

De alternativa lösningar som presenteras medför investeringskostnader på mellan 100 000 och 200 000 kronor per hushåll, d.v.s. totalt 25-50 miljoner kronor. Man kan med andra ord uppnå en likvärdig eller bättre rening än med kommunens plan till mellan 25 % och 50 % av kostnaden.

Som tydligt framgår strider planen mot de principer om effektiv resursanvändning och kostnadseffektivitet som etableras i EU:s ramdirektiv för vatten - som i införlivas svensk lagstiftning genom Förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön - när miljömålen kan uppnås minst lika effektivt till en bråkdel av kostnaden och med en lägre vattenförbrukning genom alternativa lösningar.

Med tanke på hur Lagen av allmänna vattentjänster 6 § har tolkats i detta fall och flera andra, är det också högst tveksamt om den är förenlig med nämnda EU-direktiv om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område. Regeringen aviserade dessutom den 11 maj i år en översyn av Lagen av allmänna vattentjänster i syfte att skapa en ”mer flexibel lagstiftning kan ge mer optimala och kostnadseffektiva lösningar både för fastighetsägaren och för kommunen.”

Mot bakgrund av ovanstående bör Mark- och miljödomstolen varken bevilja Köpings kommun 1) tillstånd för vattenverksamhet för en sjöförlagd vatten- och avloppsledning, eller 2) dispens från naturskyddslagstiftningen i miljöbalken, utan ålägga kommunen att verka för ekologiskt hållbara och mer kostnadseffektiva sätt att nå målen om bättre vattenkvalitet i Mälaren.

Intressegruppen för fastighetsägare längs Norra Mälarstranden (som företräder cirka 160 fastighetsägare i berörda områden) den 22 maj 2017.

info@normmalarstrand.com

genom

Nicholas Ryderås, Hogsta 1:30
nicholas.ryderas@medietext.se
070-734 99 34

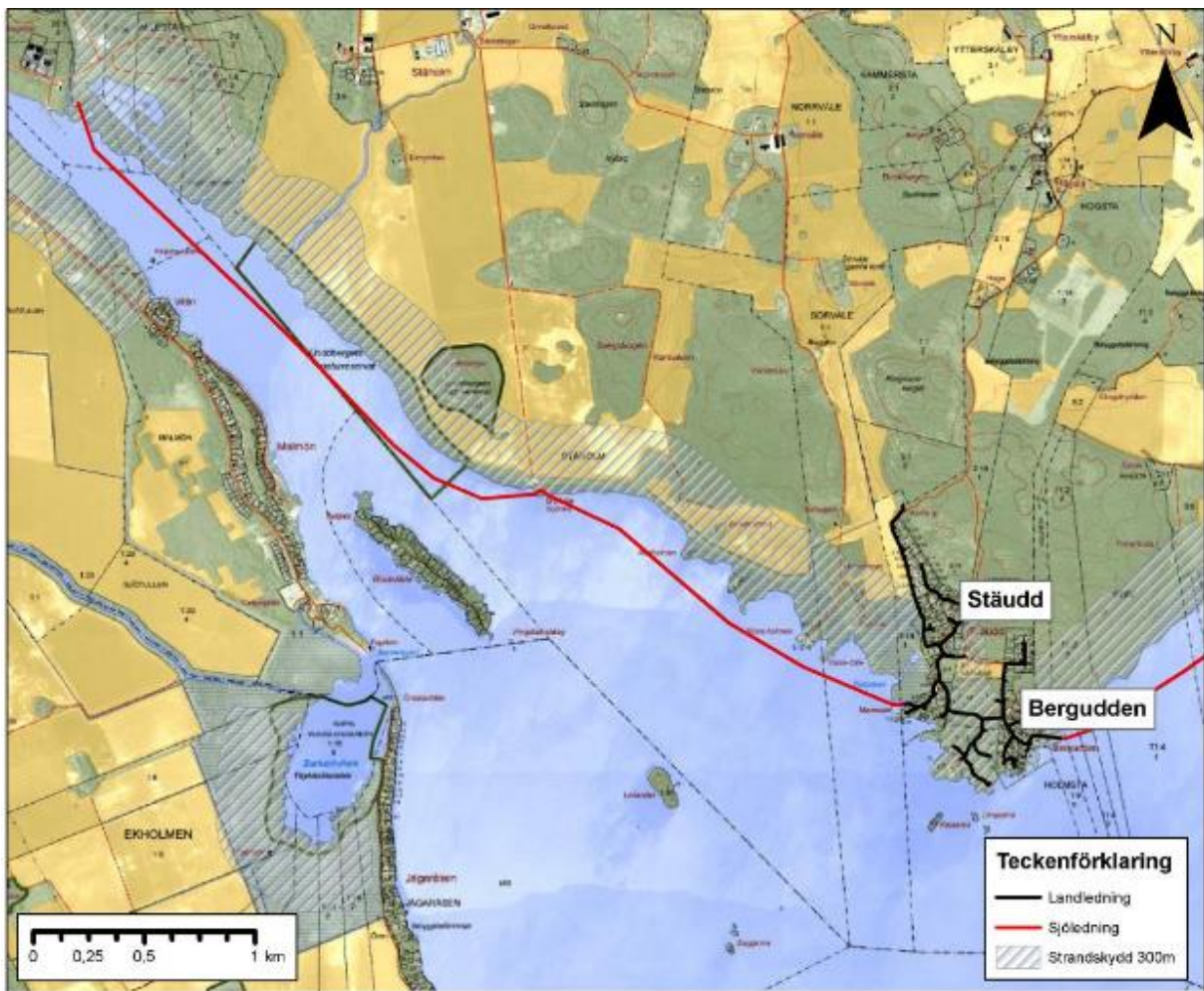
Anders Björkroth
anders.bjorkroth@gmail.com
070-534 32 71

Lars-Göran Carlsson
lars-goran.carlsson@sala.se
072-702 94 69

Anders Segerberg
anders@segerberg.me
070-530 93 93

Bosse Karlsson
bo.karlsson@koping.net

Bilaga: Ledningskartor

Kartan är tagen från Köpings kommuns samrådsunderlag.